

Skrivelse till Skolverket om Öppna lärresurser (OER)

Med anledning av att vi förstått att Skolverket nu på olika sätt arbetar med att utreda frågan kring OER (öppna lärresurser) bland annat för att rapportera hur långt Sverige kommit i arbetet med de rekommendationer UNESCO¹ tagit fram, och där Sverige skrivit under på att främja utvecklandet och användandet av OER, samt att vi deltagit i en designsprint för OER, arrangerad av Skolverket, har vi som bransch en del inspel kring de risker och möjligheter med öppna lärresurser vi ser finns. Vi summerar dem nedan som ett underlag och medskick i ert fortsatta arbete där vi ser fram emot fortsatt samverkan och dialog om just de risker och utmaningar som finns inom området och hur dessa hanteras i ert uppdrag så att vi kan hjälpas åt och bidra med olika sorters kunskap och kompetens.

Sammanfattning

Frågan kring OER är högaktuell i många av våra europeiska grannländer och inom European Edtech Alliance² arbetar vi med ett gemensamt ståndpunktsdokument, då vi bland annat ser att ogenomtänkta policy-förslag kan leda till att underminera det vi vet skapar kvalitet i undervisningen.

Det digitala landskapet ger oändliga möjligheter för lärare att dela, anpassa och utveckla digitalt material för att använda i undervisningen. Det har lärare gjort i alla tider och det är en del av deras professionella verktygslåda. Men vi kan inte tillräckligt understryka vikten av kvalitetssäkrade resurser och läromedel för att säkerställa kvalitet och koppling till mål. Men också vikten av att värna lärarnas tid. Det finns uppenbara risker med att orimligt små läromedelsbudgetar leder till att lärare behöver lägga sin tid på att utveckla, hitta och anpassa eget material, något som även Läromedelsutredningen pekat på som problematiskt.

Vi vill särskilt lyfta att det saknas en entydig forskning som visar på de nyttor som UNESCO:s ställningstagande uttrycker. Av olika anledningar har användningen av OER inte tagit fart, trots alla erfarenheter och årtionden av arbete..

Vi ser risker och utmaningar på många nivåer kopplade till det oinfriade löftet om OER, där det finns en brist på forskning om effekterna, användningen och kvaliteten av OER i utbildningen. Nationella arbets- och handlingsplaner för OER skulle, om okritiskt tillämpas och används, riskera att skapa och sprida lärresurser av låg kvalitet och vara mycket tidskrävande för lärare. Det finns också en risk att OER kan kväva innovation och störa en

¹ <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-open-educational-resources-oer>

² <https://www.edtecheurope.org/>

konkurrenskraftig utbildningsmarknad för digitala lärresurser. En väl fungerande marknad där aktörerna konkurrerar på lika villkor är en förutsättning för mångfald och fortsatt utveckling av högkvalitativa digitala läromedel och lärresurser.

Definitionen

Vi börjar med Unescos definition av OER: Open Educational Resources för att vara tydliga med vad det är vi skriver om. OER, Open Educational Resources, definierar UNESCO som: *lär-, undervisnings- och forskningsmaterial i alla format och medium som finns i det offentliga området eller är under upphovsrätt som har släppts under en öppen licens, som tillåter kostnadsfri åtkomst, återanvändning, överföring, anpassning och delning av andra parter.³*

Det är en mycket bred definition som innebär att en öppen lärresurs kan vara allt från en lärares egenproducerade undervisningsmaterial, ett arbetsblad, en lektionspresentation till företagsproducerat material som släppts under en öppen licens, kostnadsfri att använda och fri att dela.

När det i olika sammanhang uttrycks behov av att "hitta, samla och dela öppna lärresurser", ser vi det som ett uttryck för behovet av stöd i att navigera bland alla de lärresurser och läromedel som finns. Förutom behovet att dela med sig av sitt eget material och stötta varandra inom kollegiet och i det utvidgade kollegiet, något lärare alltid kommer och behöver göra. Ju lägre grad av kvalitetssäkrad produktion och granskning det öppna materialet har, desto större krav ställer det på lärarens förmåga att välja, värdera och kritiskt granska de resurser de använder i undervisningen. Här är det viktiga att skapa förutsättningar för kvalitativt arbete, att säkerställa att det finns standarder för metadata, hur lärresurser beskrivs och taggas så att de blir sökbara. Men det kanske absolut viktigaste är att öka kunskapen om skillnader i egenproducerade lärresurser och de som tas fram enligt en väl genomarbetad process och kvalitetssäkring.

Det saknas evidens om effekter, risker och användning av OER

Potentialen med OER beskrivs bland annat i Parisdeklarationen från 2012 som betydande möjligheter för mer *kostnadseffektivt skapande, tillgång, återanvändning, anpassning, delning, kurering och kvalitetssäkring av utbildningsmaterial*. De förväntade möjligheterna och potentialen med OER förväntas bidra till att nå det globala målet 4, Kvalitativ utbildning till alla, men också delar ur deklARATIONEN för mänskliga rättigheter.

³ <https://www.unesco.org/en/communication-information/open-solutions/open-educational-resources>

Men idag saknas det tillräcklig forskning och evidens på området, dels hur användningen av OER i skolväsendet både i Sverige och i andra europeiska länder ser ut, men också om vilka kvaliteter och värden de tillför i framförallt det formella utbildningssystemet. Open Education har varit ett inslag i pedagogisk forskning och praktik i nästan trettio år, tillämpningen av OER har varit fragmenterat och ligger fortfarande kvar på låga nivåer (Zawacki-Richter, et al., 2020⁴). Forskning som undersöker om OER infriar löftet om ökat lärande har gett blandade resultat, där de flesta studier visar på nolleffekter. Enligt forskningen säger tillgångshypotesen att OER gynnar lärande genom att ge tillgång till kritiskt kursmaterial till de studenter eller elever som inte har någon möjlighet att få tillgång, exempelvis i länder där ekonomin sätter stopp för deltagande i utbildning för delar av befolkningen. Därför finns det stöd i forskningen för att OER endast bör användas av studenter och elever som annars inte skulle ha tillgång till material eller utbildning (2019 Grimaldi et al.⁵).

Vi vet att bruket av OER i Sverige är relativt högt, 69% enligt Läromedelsutredningen, men hur ser kvalitet och effekt på elevernas lärande ut? I Sverige ska all undervisning vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, men när det gäller OER saknas evidens och kunskap inom flera centrala områden, t.ex.:

- hur kvalitetssäkring, granskning och källgranskning säkerställs.
- påverkans effekter av öppet eller dolt sponsrat innehåll
- dolda eller indirekta kostnader kopplat till val, utvärdering och användning av en öppen lärresurs såsom lärarnas arbetstid och administration.
- effekterna av dolda eller indirekta kostnader kopplat till produktionen av öppna lärresurser för lärare och undervisare. Läromedelsutredningen uppmärksammar just detta som problematiskt.

Risker i förvaltning, utveckling och drift.

Definitionen av OER är bred och tolkningsbar och än så länge saknas såväl krav på kvalitetssäkring som krav gällande utveckling, förvaltning och drift. Utan insikt och kunskap i de här frågorna, finns avsevärda risker i skolornas, utbildningsinstitutionernas och användarnas hantering av öppna lärresurser. Risker kopplade bland annat till:

- avsaknad av kontinuitet och hållbar utveckling, förvaltning och drift av öppna lärresurser, bland annat pga icke-hållbara investeringsformer
- avsaknad av användarsupport och vilka effekterna av det blir för lärare och andra användare

⁴ Farrell, O., Aceto, S., Baldiris, S., Brown, M., Brunton, J., (2021). The Current State of OER in Europe: Going Beyond Altruism. ENCORE+ OER Policy and Strategy Position Paper No. 1.

⁵ <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0212508>

- avsaknad av krav gällande hur lärresursen ska passa in och fungera i skolornas it-miljö (identitets- och behörighetsstyrning, inloggning, överföring av data mellan tjänster osv)
- efterlevnad av dataskyddsförordningen. Om behandling av personuppgifter sker, hur säkras avtal med ev personuppgiftsbiträden, hur hanteras, lagras uppgifterna osv. hantering av annan data som kan vara verksamhetskritisk och som ska skyddas, hanteras enligt viss tillitsnivå.
- tillgänglighetsanpassning

OER och den kommersiella marknaden

Konkurrenslagen och Kommunallagen reglerar hur offentliga myndigheter får använda sina resurser för att verka på en kommersiell marknad, då det går utöver deras kärnuppdrag.

OER kan riskera att störa den fria marknaden och hämma innovation genom osund konkurrens. Sverige är en liten och därmed känslig marknad. Att säkra en fri och sund professionell marknad borgar för kvalitativa lärresurser, på kort och på lång sikt.

Professionellt producerade lärresurser och läromedel är:

- **Kvalitativa.** Läromedelsutredningen slår fast att svenska läromedel är av god kvalitet.
- **Oberoende.** Professionella producenter av lärresurser och innehåll styrs och drivs av att producera en hög kvalitet i sina tjänster och produkter för att vara attraktiva för sina kunder, och driver inte enskilda intressens frågor eller agendor.
- **Hållbara över tid.** Investeringar görs i drift, förvaltning och utveckling av tjänsterna med en affärsmodell marknadens parter är överens om.
- **Trygga.** Leverantören och kunden har ett reglerat ansvar och rättigheter på marknaden. Är man inte nöjd eller det blir fel, finns det en ansvarig part genom avtal som kan hållas ansvarig.
- **Curerade/redaktörade.** Innehållet är utvalt, didaktiskt strukturerat och provat efter behoven hos kunderna.
- **Supporterade.** Ger tillgång till användarsupport, handledningar och guidelines.

Avslutande summering

Vi tycker att det är bra att Skolverket utreder frågan om OER och tar de behov som uttrycks på allvar. Genom en ordentlig genomlysning kan vi belysa risker och möjligheter och säkerställa fortsatt kvalitet i det digitala ekosystemet av tjänster, där lärresurser är en stor del jämte alla andra digitala tjänster som används i skolan.

Däremot är vi djupt oroad över de förväntningar och förhoppningar man ställer till OER och "gratistjänster". De må vara gratis, men inte utan kostnad, vilket vi redogjort för i vårt underlag. Det är viktigt att särskilja lärresurser som är producerade enligt en kvalitetssäkrad process, som följer våra svenska läroplaner med allt vad det innebär och som behöver bekostas, med de lärresurser som är komplement, som kan vara egenproducerade och utan kvalitetskontroll. Som kan vara gratis, men som också kostar i den tid producenten/läraren lägger ner.

Lärarnas förmåga att välja, värdera och kritiskt granska digitala lärresurser utifrån syfte med sin undervisning behöver öka och det kan en medveten satsning på kvalitet inom ramen för OER:s rekommendationer leda till. Lärarna ska vara trygga i att veta om de lärresurser de hittar har en tydlig koppling till läroplanerna, är kvalitetssäkrade eller inte. Om vi ska underlätta för lärare att söka och hitta lärresurser (såväl OER som andra) behöver vi intensifiera arbetet med standarder, hur lärresurser beskrivs. Här pågår arbete inom SIS TK450 som i sin tur kopplar till internationellt arbete (MLR, DCMI etc).

Läromedelsutredningen från förra året konstaterar att svenska skolor lägger avsevärt mindre i sin läromedelsbudget än andra jämförbara länder. Lärarna upplever att de inte får den budget de behöver för inköp. Det är ett ansvar och ett problem som inte kan eller ska lösas med OER. Lärare ska inte lägga ner värdefull tid på att producera eget, ibland bryta mot upphovsrättsliga regler och kopieringsavtal. Sveriges lärare och elever behöver tillgång till en fri och sund marknad med gott om leverantörer och innehållsproducenter som tar ansvar för att erbjuda kvalitetssäkrade lärresurser som lärarna kan vara trygga i att använda.

Vi ser nu fram emot återkoppling samt fortsatta möten och dialog i arbetet. Möten vi anser är avgörande för att skapa en komplett bild av de risker och möjligheter som finns där vi kan hjälpas åt och bidra med olika sorters kunskap och kompetens.

Jannie Jeppesen och Johanna Karlén
Swedish Edtech Industry